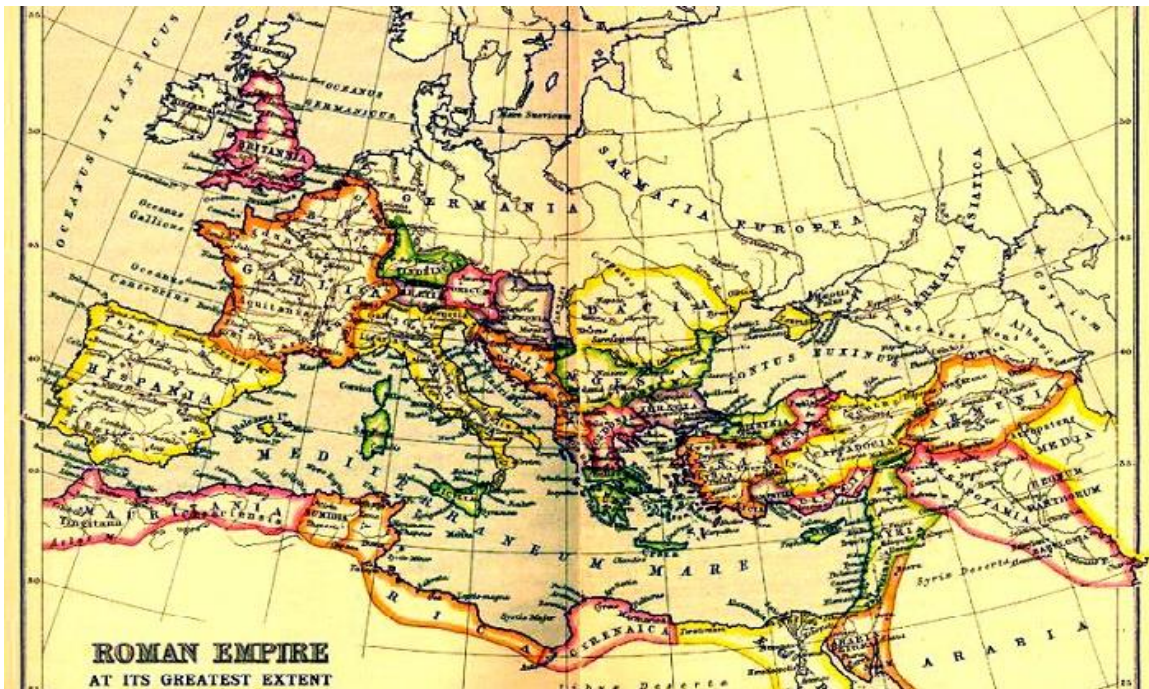

Πως οι Έλληνες έγιναν “Ρωμαίοι”: Ο ηττημένος κατακτά τον νικητή.

Από τον Μάριο Νοβακόπουλο.

Ενώ, πριν από ελάχιστα χρόνια, η αναφορά στους Έλληνες ως Ρωμαίους ή Ρωμιούς εθεωρείτο αυτονόητη, και λέξεις όπως η «ρωμιοσύνη» ήταν συνώνυμα με την πεμπουσία της ελληνικότητας, την τελευταία περίοδο, μέσα στα πλαίσια της αποδόμησης της ελληνικής ταυτότητας και του ελληνικού έθνους, προωθείται μια καινοφανής και αυθαίρετη αντίληψη, ότι δηλαδή οι «Ρωμιοί» δεν είναι Έλληνες, διότι οι Έλληνες εξαφανίστηκαν από το ιστορικό προσκήνιο μετά το 146 π.Χ. και την οριστική κατάληψη της Ελλάδας από τους Λατίνους. Εν συνεχεία, πάντα σύμφωνα με αυτή τη λογική, οι Έλληνες εξαφανίζονται, ενώ η Βυζαντινή Αυτοκρατορία, που συνέχιζε να αποκαλείται «ρωμαϊκή», δεν έχει πλέον καμιά οργανική σχέση με τους Έλληνες, παρότι οι Βυζαντινοί μιλούσαν ελληνικά και μελετούσαν ασταμάτητα τους αρχαίους Έλληνες. Προς ενίσχυση μάλιστα της αντίληψης τους, υπενθυμίζουν ότι, εξ αιτίας της επικράτησης του χριστιανισμού, την ίδια στιγμή που η Κωνσταντινούπολη αναλαμβάνει την πρωτοκαθεδρία από τη Ρώμη, η λέξη Έλληνας ταυτίζεται πλέον με τον «εθνικό», δηλαδή τον ειδωλολάτρη. Ποια άλλη απόδειξη λοιπόν χρειάζεται για να καταδειχθεί πως οι Έλληνες έπαψαν να

υπάρχουν και αντικαταστάθηκαν από αυτούς τους ακαθορίστου εθνικής ταυτότητας χριστιανούς ρωμιούς;

Έτσι, λοιπόν, οι Έλληνες αποτελούν ένα έθνος και έναν πολιτισμό που στην πραγματικότητα περιορίζεται στους αρχαίους χρόνους, ενώ στη συνέχεια υποτάχθηκε σε ξένους κατακτητές και είτε απορροφήθηκε από αυτούς, είτε παρέμεινε υποταγμένο μέχρι το 1821. Η κυρίαρχη σήμερα άποψη στους εκσυγχρονιστικούς ιστορικούς κύκλους είναι πως οι νεώτεροι Έλληνες αποτελούν ένα νέο έθνος, που συγκροτήθηκε από διάφορους άλλους λαούς και δεν έχει καμιά ουσιαστική συγγένεια με τους αρχαίους Έλληνες. Πρόκειται για την περιβόητη θεωρία της ασυνέχειας του ελληνισμού, που πρώτος εισήγαγε ο Φαλμεράυερ, επανεισήγαγαν στις μέρες μας ο Μάνγκο και ο Χομπ-σμπάουμ και επαναλαμβάνουν νυχθημερόν οι ατάλαντοι και αμόρφωτοι μαθητές του στα ελληνικά Πανεπιστήμια.

Μάλιστα, για πολλούς, ούτε καν οι Μακεδόνες ήταν Έλληνες, και θα το διατυμπάνιζαν πολύ πιο υψηλόφωνα, εάν δεν φοβόντουσαν ότι θα ταυτίζονταν ανοιχτά με τους Σλαβομακεδόνες των Σκοπίων.

Σε ένα ευρύτερο «λαϊκό» επίπεδο, εκτός των ακαδημαϊκών εκσυγχρονιστικών κύκλων, τις ίδιες απόψεις προωθούν και αρκετοί από τους λεγόμενους «αρχαιολάτρες». Στη μια εκδοχή τους, που εκπροσωπεί ο Δαυλός, υποστηρίζουν πως ο ελληνισμός έπαυσε να υπάρχει σαν τέτοιος, ενώ οι αξίες του διακινούνται και εκπροσωπούνται σήμερα από τη Δύση και την Αμερική και όχι βέβαια από το σύγχρονο «ελλαδικό κρατίδιο». Σε μιαν άλλη εκδοχή, περισσότερο λαϊκιστική και «πιασάρικη», ώστε να μπορεί να διακινείται και από τους... ταξιτζήδες όλης της χώρας, υποστηρίζουν τη θεωρία των υπόδουλων Ελλήνων, σε Ρωμαίους, Βυζαντινούς και Τούρκους, διαδοχικά. Οι νεώτεροι Έλληνες θα πρέπει σήμερα να ανασυνδεθούν με την αρχαία τους παράδοση, απορρίπτοντας τον χριστιανισμό και το Βυζάντιο ως αλλότριες παραδόσεις.

Έχουμε αναφερθεί πλειστάκις στις αφέλειες, τις ανακρίβειες και τις στρεβλώσεις που χαρακτηρίζουν αυτή την απόπειρα ιστορικής αναθεώρησης, ιδιαίτερα σε ό,τι αφορά στο Βυζάντιο, ως τον ενδιάμεσο ιστορικό κρίκο ανάμεσα στον αρχαίο και τον νεώτερο ελληνικό κόσμο. Έχουμε δείξει πως το Βυζάντιο αποτέλεσε την περίοδο του μεσαιωνικού ελληνισμού και πως ο χριστιανισμός διαμορφώθηκε προνομιακά, υπό την επίδραση των ελληνικών αντιλήψεων και του ελληνικού λόγου, σε οικουμενική αντίληψη, σφραγι-

σμένη από την ελληνική φιλοσοφία και ήθη. [Βλέπε Άρδην, τεύχη 28, 48, 51, 57-58,60 καθώς και Γ. Καραμπελιάς, Το 1204 και η διαμόρφωση του νεώτερου ελληνισμού, Εναλλακτικές Εκδόσεις, Αθήνα 2007.]

Ωστόσο, μέχρι σήμερα, δεν είχαμε ασχοληθεί σχεδόν ποτέ με έναν απαραίτητο κρίκο αυτής της ιστορικής συνέχειας, την περίοδο της ρωμαϊκής κυριαρχίας, και την ελληνιστική μετάλλαξη της έννοιας του ελληνισμού από έναν «φυλετικό» πολιτισμό σε οικουμενικό πολιτισμικό πρότυπο, η οποία προηγείται, και μόνη αυτή μπορεί να ερμηνεύσει και την επικράτηση του όρου «Ρωμαίος» στη βυζαντινή περίοδο. Τη διερεύνηση αυτής της αποφασιστικής μετάβασης επιχειρούμε με το εκτενές αφιέρωμα του παρόντος τεύχους, επικεντρωμένου κατ' εξοχήν στη ρωμαϊκή περίοδο και τη μετεξέλιξή της προς το Βυζάντιο.

Συνέχεια και ρήξεις

Συχνά, στην αντιπαράθεση μεταξύ των οπαδών της «ασυνέχειας» και εκείνων της συνέχειας του ελληνικού έθνους, προβάλλεται από τους θιασώτες της τελευταίας η άποψη πως το ελληνικό έθνος παρέμεινε αναλλοίωτο στην ιστορική διαδρομή. Μια τέτοια τοποθέτηση είναι κατανοητή, δεδομένης της συστηματικής διαστρέβλωσης των ιστορικών γεγονότων που επιδιώκουν οι οπαδοί της ασυνέχειας.

Ωστόσο, η συνέχεια δεν πρέπει να νοείται σαν μια γραμμική πορεία χωρίς τομές και ρήξεις, αλλά ως μία μετεξέλιξη με αναβαθμούς, μεταλλαγές και μετατοπίσεις, οι οποίες, ενώ δεν αλλοιώνουν την πραγματικότητα της συνέχειας, ωστόσο την ιστορικοποιούν και τη σχετικοποιούν. Διαφορετικά, όχι μόνο θα προωθούσαμε μια α-ιστορική και μεταφυσική αντίληψη περί ελληνικού έθνους, αναλλοίωτου στους αιώνες, αλλά και θα καθιστούσαμε ευάλωτη την άποψή μας έναντι των οπαδών της ασυνέχειας. Διότι, είναι τόσο προφανείς οι διαφορές ανάμεσα στους αρχαίους Έλληνες και τους νεώτερους, ανάμεσα στους αρχαίους και τους Βυζαντινούς, κ.ο.κ., ώστε η εμμονή στην άποψη του διαχρονικά «αναλλοίωτου» χαρακτήρα της ελληνικής ταυτότητας να λειτουργεί εν τέλει υπέρ εκείνων που αυτές τις διαφορές επιθυμούν να τις ανάγουν σε διαφορές είδους: άλλο έθνος οι αρχαίοι Έλληνες, άλλο οι Βυζαντινοί, άλλο οι νεώτεροι.

Κατά συνέπεια, πρέπει να επισημαίνουμε με συστηματικό τρόπο αυτές τις διαφορές και τις ρήξεις στη συνέχεια, έτσι ώστε να διαμορφώσουμε μια επιστημονική, συνεκτική, ρεαλιστική και κατά το δυνατόν πιο αντικειμενική εικόνα για την «ελληνική συνέχεια».

Όταν μιλάμε λοιπόν για το ελληνικό έθνος κατά την αρχαιότητα, δεν πρέπει να ξεχνάμε πως η ταυτότητά του υπήρξε φυλετική και «πολιτοκρατική». Δηλαδή, ενώ οι Έλληνες, έχουν συνείδηση της κοινότητάς τους, που γίνεται πιο έντονη κατά τη διάρκεια των εξωτερικών πολέμων, από τον Τρωικό έως τους Περσικούς πολέμους, ταυτόχρονα η πολιτειακή τους οργάνωση χαρακτηρίζεται από τη φυλετικότητα –που αποτέλεσε την αφετηρία της συγκρότησης των Ελλήνων σε έθνος– και τον πατριωτισμό της «πόλης-κράτους», που συναρθρώνεται με την ευρύτερη εθνική τους συνείδηση. Έτσι, όπως γνωρίζουμε, στην αρχαία Αθήνα, οι μέτοικοι δεν γίνονται δεκτοί ως πολίτες με πλήρη δικαιώματα, τα οποία απολαμβάνουν μόνο όσοι κατάγονται από τις αρχέγονες φυλές του ελληνικού άστεως. Στη Σπάρτη, πολιτειότητα απολαμβάνουν μόνο οι Λακεδαιμόνιοι και όχι οι Μεσσήνιοι.

Αυτού του τύπου η συγκρότηση του ελληνικού έθνους, κατά τη διάρκεια της κλασικής περιόδου, έρχεται σε σύγκρουση με τις ανάγκες μιας ευρύτερης πολιτειακής διαμόρφωσης του ελληνισμού. Οι Αθηναίοι, οι Σπαρτιάτες, οι Θηβαίοι, θα παλεύουν μεταξύ τους για εκατόν πενήντα χρόνια για την πρωτοκαθεδρία και την ένωση της Ελλάδας υπό την ηγεμονία τους. Εν τέλει, αυτή την περιβόητη ενοποίηση θα την επιτύχει μια ελληνική δύναμη, που βρισκόταν στην περιφέρεια της κλασικής Ελλάδας, και της οποίας οι πολιτικοί θεσμοί δεν είχαν μετεξελιχθεί προς την κατεύθυνση της πόλης-κράτους, αλλά μάλλον προς τη συγκρότηση ενός εδαφικά ευρύτερου κράτους, οι Μακεδόνες. Το τίμημα γι' αυτή τη μετάβαση ήταν βέβαια υψηλό, η αποδυνάμωση των μορφών άμεσης δημοκρατίας και αυτοδιοίκησης της παλιάς πόλης-κράτους, αλλά ταυτόχρονα ήταν ο μόνος τρόπος για να πάψουν οι Έλληνες να συγκρούονται μεταξύ τους. Οι Μακεδόνες, επειδή ήταν ίσως οι μόνοι Έλληνες που είχαν λιγότερο αναπτυγμένη την έννοια της τοπικής πολιτειότητας, ήταν και οι καταλληλότεροι για να επιχειρήσουν τη μετάβαση από τη φυλετική και «πολιτοκεντρική» οργάνωση του ελληνισμού, προς μία ευρύτερη κρατική συγκρότηση, η οποία εμπεριείχε μεν τις παλαιότερες κρατικές οντότητες των πόλεων, αλλά με μειωμένες πλέον δικαιοδοσίες. Όμως, αυτή η συνένωση του

ελληνικού έθνους υπό τους Μακεδόνες πραγματοποιήθηκε τη στιγμή –ή ίσως και με αυτό το κίνητρο– που επιχειρείται μια χωρίς προηγούμενο επέκταση της Ελλάδας προς τα Ανατολικά. Τη μάχη της Χαιρωνείας (338 π.Χ.) θα ακολουθήσει σχεδόν αμέσως η μάχη στον Γρανικό (334) και την Ισσό (333).

Ο οικουμενικός ελληνισμός και η ρωμαϊκή κατάκτηση.

Είχαμε εισέλθει σε μια νέα ιστορική περίοδο του αρχαίου κόσμου, στη λεκάνη της Μεσογείου και την Εγγύς Ανατολή, εκείνη της συγκρότησης οικουμενικών κρατών που στηρίζονταν στην απόσπαση αγροτικού υπερπροϊόντος και στην επέκταση του εμπορίου και των επικοινωνιών. Και οι Έλληνες ήταν οι πρώτοι στην κούρσα για τη συγκρότηση μιας οικουμενικής αυτοκρατορίας. Διέθεταν ανώτερη παραγωγική οργάνωση, ισχυρότερο στρατό και, πάνω απ' όλα, έναν πολιτισμό που είχε φτάσει σε τέτοια ύψη για την εποχή του, ώστε αποτελούσε ένα οικουμενικό «υπερόπλο». Όταν ο Αλέξανδρος κατέλαβε την Ανατολή, ο ελληνικός πολιτισμός, με αιχμή του την ελληνική γλώσσα, κυριάρχησε σε τέτοιο βαθμό, ώστε πολύ σύντομα τα διανοούμενα στρώματα και οι άρχουσες τάξεις της Εγγύς Ανατολής όχι απλώς τον ενστερνίστηκαν, αλλά μεταβλήθηκαν σε οιονεί, ή ακόμα και κυριολεκτικά, Έλληνες. Στη Μικρά Ασία, τη Συρία, την Παλαιστίνη, την Αίγυπτο, τη Μεσοποταμία, μέχρι και τα σύνορα της Ινδίας, θα δημιουργηθούν εκατοντάδες ελληνικές πόλεις και θα περάσουμε σε μια νέα περίοδο του ελληνικού πολιτισμού, την ελληνιστική, όπου πλέον η ελληνική ταυτότητα, από φυλετική και πολιτοκρατική, τείνει να μεταβληθεί σε οικουμενική. Ανοίγεται επομένως μια δεύτερη μεγάλη περίοδος στην ιστορία του ελληνικού έθνους, η «οικουμενική», που θα διαρκέσει για πάνω από χίλια διακόσια χρόνια, από τον Μέγα Αλέξανδρο έως τον Βασίλειο τον Βουλγαροκτόνο και τους Κομνηνούς.

Η κατάληψη αυτού του νέου οικουμενικού ελληνιστικού κόσμου από τους Ρωμαίους δεν μετέβαλε ουσιαστικά την υφή της ελληνικής οικουμενικότητας. Παρά τη ρωμαϊκή κυριαρχία η ελληνική πολιτισμική ταυτότητα θα συνεχίσει να κυριαρχεί στην Ανατολή, ενώ ο ελληνικός πολιτισμός και η ελληνική γλώσσα θα επεκταθούν και προς τη Δύση: στη Ρώμη, τη Γαλατία, την Ισπανία, τη Βρετανία, η ελληνομάθεια θα αποτελεί κριτήριο ανώτερου πολιτισμού.

Η ρωμαϊκή στρατιωτική επικράτηση επί του ελληνικού κόσμου οφείλεται σε πολλούς παράγοντες. Κατ' αρχάς, η ιστορική «τύχη», η συγκυρία – ο Μέγας Αλέξανδρος πέθανε τη στιγμή που ήταν έτοιμος να στραφεί προς τα δυτικά. Κατά δεύτερο λόγο, η γεωγραφία: η Ρώμη βρισκόταν στο κέντρο μιας χερσονήσου μεγαλύτερης από την ελληνική, με ανάγλυφο πολύ πιο ομαλό, ενώ κατείχε στη Μεσόγειο μια στρατηγική γεωπολιτική θέση, στο κέντρο, μεταξύ Ανατολικής και Δυτικής λεκάνης και βρισκόταν πολύ λιγότερο εκτεθειμένη από την Ελλάδα σε εξωτερικές επιδρομές. Εν συνεχεία, ακολουθεί η φύση του ρωμαϊκού κράτους και της ρωμαϊκής επέκτασης: η Ρώμη, στους πρώτους αιώνες της επέκτασής της, θα ασχολείται αποκλειστικά με τη σταδιακή κατάκτηση ολόκληρης της Ιταλίας, κατά τη διάρκεια της οποίας θα αναπτύξει όχι μόνο μια απaráμιλλη στρατιωτική μηχανή αλλά και ένα συνεκτικό κρατικό σύστημα και ένα καταπληκτικό δίκτυο συγκοινωνιών. Έτσι, είχε τη δυνατότητα να ενσωματώνει οργανικά τις νέες κτίσεις στο ρωμαϊκό κράτος και τον απαραίτητο χρόνο για να το πράξει, Το ίδιο θα συμβεί και τις υπόλοιπες ρωμαϊκές κατακτήσεις που θα συνεχίζονται επί αιώνες, σε αντίθεση με την αστραπιαία κατάκτηση της Ασίας από τον Μέγα Αλέξανδρο, η οποία δεν έδινε χρόνο για τη διαμόρφωση και συγκρότηση νέων σταθερών κρατικών δομών. Η Ρώμη υπήρξε το πρώτο κατ' εξοχήν κράτος, με τη σύγχρονη έννοια του όρου. Γι αυτό και η διάρκεια της κυριαρχίας της υπήρξε τόσο μεγάλη και σταθερή.

Τέλος, το σημαντικότερο, ίσως, στοιχείο υπήρξε η διαίρεση, ενδημική, μεταξύ των Ελλήνων, που επέτρεψε στους Ρωμαίους να αντιμετωπίσουν τους Έλληνες διαδοχικά και συχνά προσεταιριζόμενοι τους μεν εναντίον των δε (Αχαϊκή Συμπολιτεία, Αιτωλική, Ρόδιοι κ.λπ.).

Το ελληνικό έθνος, ως παλαιότερο, έφερε έντονα τα στίγματα της προηγούμενης φυλετικής του οργάνωσης και δεν ήταν το κατάλληλο «όργανο» για τη διαμόρφωση ενός σταθερού οικουμενικού κράτους. Αντίθετα, όμως, παρέμενε μια πολιτιστική υπερδύναμη. Και η ιστορία είναι πασίγνωστη. Οι Ρωμαίοι, κατώτεροι πολιτιστικά, υποχρεώθηκαν να εξελληνιστούν σε μεγάλη έκταση [βλέπε το σχετικό κείμενο με τα αποσπάσματα των επιστολών του Κικέρωνα από το βιβλίο του Δ. Βελισσαρόπουλου, Ρωμαίοι και Έλληνες] και ταυτόχρονα να εξελληνίσουν και τους λαούς που κατακτούσαν, ιδιαίτερα στη Δύση. Όσο για την Ανατολή, που ήδη «ελληνοκρατείτο», η ρωμαϊκή

σταθερότητα προσέφερε το πλαίσιο για τη συνέχιση της ελληνικής πολιτιστικής κυριαρχίας, που, χωρίς τις ρωμαϊκές λεγεώνες, θα είχε υποκύψει ίσως κάτω από τις επιθέσεις των «βαρβάρων».

Όπως λοιπόν επισημαίνουν ο Διονύσιος Ζακυθηνός [στο κείμενο του «Ο Ελληνισμός άνευ πρωτογενούς εξουσίας – Δύο Ιστορικά παράλληλα: Ρωμαιοκρατία και Τουρκοκρατία»] και ο μεγάλος Γάλλος ιστορικός της αρχαίας Ρώμης, Πωλ Βέιν [βλέπε το σχετικό κείμενό πάρα κάτω], η ρωμαϊκή αυτοκρατορία ήταν στην πραγματικότητα μια διπλή αυτοκρατορία, κατά το ανάλογο της αυστρουγγρικής, μια ελληνο-ρωμαϊκή αυτοκρατορία. Μόνο που οι ρόλοι ήταν μοιρασμένοι. Οι Ρωμαίοι κατείχαν την πολιτική και στρατιωτική εξουσία και η Έλληνες την πολιτισμική και διανοητική.

Αυτός ο καταμερισμός, όμως, όχι απλώς δεν ήρε τον ανταγωνισμό μεταξύ Ελλήνων και Λατίνων αλλά τον αναπαρήγαγε. Διότι οι Ρωμαίοι κρατούσαν ζηλότυπα την πολιτική εξουσία στα χέρια τους και δεν επέτρεπαν την πρόσβαση των Ελλήνων σε αυτή – γι' αυτό δεν υπήρξε κανένας αυτοκράτορας ελληνικής καταγωγής, παρότι υπήρξαν και Σύροι και Ισπανοί και Ιλλυριοί και Άραβες κ.ά. Οι Έλληνες, από την πλευρά τους, διατηρώντας την πολιτιστική ηγεμονία, αρνούσαν να ταυτιστούν με τους Ρωμαίους, σε αντίθεση με όλους τους άλλους κατακτημένους λαούς που διεκδικούσαν τη ρωμαϊκότητα. Για πέντε ολόκληρους αιώνες, θα συνεχίσουν να διεκδικούν την ελληνική ταυτότητα και την ιδιαιτερότητά τους έναντι των Ρωμαίων, όπως δείχνει υπέροχα ο Βέιν!

Η οικειοποίηση της ρωμαϊκότητας.

Πώς λοιπόν, λιγότερο από έναν αιώνα μετά το τέλος της ηγεμονίας των Λατίνων, γύρω στα 400 μ.Χ., θα γίνουν ξαφνικά Ρωμαίοι (Ρωμιοί) και θα επιμένουν σε αυτή την ονομασία για 1400 χρόνια (μέχρι την επανάσταση του 1821;) Τη μία αιτία την γνωρίζουμε και έχει δια μακρών αναλυθεί, το ότι δηλαδή η επικράτηση του Χριστιανισμού, μέσω της ταύτισης των Ελλήνων με τους παγανιστές, έκανε τους Έλληνες χριστιανούς να εγκαταλείψουν για ορισμένους αιώνες την ονομασία Έλλην. Όμως αυτή η ερμηνεία, ως αποκλειστική απάντηση στο ερώτημα, παρουσιάζει πολλά κενά. Πώς οι Έλληνες εγκατέλειψαν τόσο εύκολα το όνομά τους και αποδέχθηκαν αυτή την ταύ-

τιση, ενώ μέχρι τις αρχές του 4ου αιώνα αρνούνταν συστηματικά να δεχθούν τη «ρωμαϊκότητα» και να εγκαταλείψουν την «ελληνικότητα»;

Για έναν πολύ απλό λόγο, τονίζει ο Βέιν. Διότι, μετά την ίδρυση της Κωνσταντινούπολης και τη μεταφορά του κέντρου βάρους της Αυτοκρατορίας στα Ανατολικά, οι Έλληνες, εκτός από την πολιτισμική εξουσία, κατέκτησαν και την πολιτική! Η ελληνο-ρωμαϊκή αυτοκρατορία θα γίνει ελληνική. Κατά συνέπεια, τώρα πια, οι Έλληνες μπορούσαν να αποκαλούνται... Ρωμαίοι! Γι' αυτό εξ άλλου, επί χίλια χρόνια, θα αποκαλούν τους Δυτικούς, Λατίνους και όχι Ρωμαίους. Ρωμαίοι ήταν πλέον οι Έλληνες!

Αυτοί οι νέοι «Ρωμαίοι», οι Βυζαντινοί Έλληνες, θα συνεχίσουν για χίλια χρόνια να διεκδικούν την Αυτοκρατορία, απέναντι σε μια Δύση που μόνο μετά τον Καρλομάγνο θα αρχίσει και πάλι να διεκδικεί για λογαριασμό της τη ρωμαϊκότητα.

Εν κατακλείδι, το ελληνικό έθνος, στην οικουμενική του φάση, όταν η ταυτότητα ήταν περισσότερο πολιτισμική, γλωσσική και εν μέρει θρησκευτική, έκανε αποδεκτό τον αυτοπροσδιορισμό Ρωμαίοι –που επί πέντε αιώνες είχε καταστεί συνώνυμος της Αυτοκρατορίας– μόνο όταν έκανε αυτή την αυτοκρατορία δική του! Γι' αυτό εξ άλλου θα ταυτιστεί και σε τέτοιο βαθμό με την Ορθοδοξία, ως συστατικό στοιχείο της νέας αυτεξούσιας ταυτότητάς του. Η Ορθοδοξία θα μεταβληθεί στο πνευματικό όχημα αυτού του νέου οικουμενικού ρόλου του ελληνισμού. [Ο μεγάλος ιστορικός της αρχαιότητας, A.H.M. Jones, στο κείμενό του, «Ειδωλολατρεία και χριστιανισμός», δείχνει πως έγινε η μετάβαση από τις προχριστιανικές στη χριστιανική θρησκεία, την εποχή του Μεγάλου Κωνσταντίνου, και ο καθηγητής Δ.Ι. Κωνσταντέλος, με τις «Μαρτυρίες και ενδείξεις της ελληνοχριστιανικής ταυτότητας», καταδεικνύει την αδιαμφισβήτητη αλληλοπεριχώρηση ελληνισμού και χριστιανισμού, όχι μόνο στο πεδίο της φιλοσοφίας αλλά και της θρησκείας.]

Χαρακτηριστικό, a contrario, της «αυτοκρατορικής υφής» της ονομασίας Ρωμαίοι είναι το γεγονός πως οι Βυζαντινοί αρχίζουν να ονομάζονται και πάλι Έλληνες, μετά την οριστική συρρίκνωση της αυτοκρατορίας, ιδιαίτερα στη Νίκαια, μετά το 1204 (βλέπε Άρδην 51 και Γ. Καραμπελιάς, Το 1204 και η διαμόρφωση του νεώτερου ελληνισμού, ό.π.) Και, μέχρι σήμερα, πολλοί Κωνσταντινοπολίτες και Αιγυπτιώτες θα συνεχίζουν να αυτοαποκαλούνται Ρωμιοί, ως μια υπόμνηση της αυτοκρατορικής (sic) τους καταγωγής.

Συνεπώς, για να επιστρέψουμε στην αφετηριακή μας τοποθέτηση, το ελληνικό έθνος, στην ιστορική του διαδρομή, πέρασε από τρεις φάσεις. Τη φυλετική/πολιτοκρατική στην αρχαιότητα, την οικουμενική/πολιτισμική, από τα ελληνιστικά χρόνια μέχρι τα τέλη της πρώτης χιλιετίας, και τη φάση του έθνους-κράτους από το «1204» μέχρι σήμερα [παρά μια οθωμανική «οικουμενική» παρέκβαση επί τουρκοκρατίας]. Η «συνέχεια» είναι πραγματική και τα στοιχεία της αδιαμφισβήτητα, στη γλώσσα, τον πολιτισμό, τα ήθη και τα έθιμα, και προπαντός στην αυτοσυνειδησία, καθώς, όμως, και οι τομές και οι βαθύτατοι μετασχηματισμοί. [Τα κείμενα των Δημήτρη Γληνού, «Ουσία της ιστορικής ενότητας», και του Γιώργου Κοντογεώργη, «Η μυθοπλασία στην ιστορία. Η περίπτωση του Έρικ Χομπσμπάουμ» εντάσσονται σε αυτή τη γενικότερη προβληματική πάνω στο ζήτημα της συνέχειας και των ζητημάτων που σήμερα θέτει].

Άραγε, βρισκόμαστε σήμερα μπροστά στην έκλειψη της ιστορικής έννοιας του έθνους, μετά την κρίση του έθνους-κράτους της καπιταλιστικής εποχής, η οποία έχει περάσει στην αυτοκρατορική φάση της, όπως υποστηρίζουν οι άρχουσες τάξεις και οι αυτοκρατορικές ελίτ, ή, μήπως, μπροστά σε κάποιον νέο μετασχηματισμό της έννοιας του έθνους, σε μια αυθεντικά μετανεωτερική κατεύθυνση; [Ο Θεόδωρος Ζιάκας, με το κείμενο «Η ελληνική ταυτότητα στον σύγχρονο κόσμο», επιχειρεί εν μέρει τη διερεύνηση αυτού του ζητήματος.]

Την επόμενη περίοδο, αφού θα έχουμε σε ένα βαθμό «ολοκληρώσει» (σχηματικά, διότι η μελέτη αυτή είναι χωρίς τέλος) τη διερεύνηση της ελληνικής ταυτότητας στην ιστορικότητά της, θα πρέπει να επιμείνουμε πλέον στο τελευταίο αυτό σημείο, ποια δηλαδή μπορεί να είναι η ελληνική ταυτότητα σήμερα και προπαντός αύριο. Αυτό το ζήτημα θα πρέπει να περάσει σταδιακώς στο επίκεντρο των προβληματισμών μας.

Από το **Άρδην** τ. 65, Ιούνιος – Ιούλιος 2007

Πηγή : <https://www.antibaro.gr/article/>